

Prin existența sa spirituală, zona troișeană se înscrie ca o vatră cultural-artistică polivalentă a melegurilor băcăuane având în Onești centrul ei de greutate.

Oneștiul este cunoscut în țară și peste hotare nu numai prin extraordinara școală de gimnastică, prin (încă) puternica sa industrie chimică sau prin pleiada de scriitori, ci și prin pictorii săi, în rândul cărora contemporanul nostru, profesorul Gheorghe Mocanu de la Școala Nr. 5, face o figură aparte.

Gheorghe Mocanu s-a născut la 31 martie 1938, în localitatea Vlcele-Tg. Ocna, județul Bacău. În 1965 absolvă Facultatea de arte Plastice a Institutului Pedagogic din București.

Repartizat la Școala modestă din Onești, la care îl regăsim și astăzi, tânărul profesor, ca o reacție la politehnizarea brutală a învățămîntului românesc, pune la punct o metodă proprie de educație umanistă, în general, și estetică, în special, pentru copiii cuprinși între vîrstele de 4 - 14 ani. Singura oră din programa de învățămînt era insuficientă pentru ceea ce intenționa să realizeze profesorul Mocanu. Pentru a fi cât mai mult aproape de copiii săi, acesta organizează și conduce, în afara orelor de curs, fără plată, o amplă activitate artistică, însumînd 4 - 5 ore săptămînal, timp de ani: Cercul de desen „Ion Diaconescu”.

În acest timp, experimentul instructiv-educativ al profesorului Mocanu devine cunoscut în țara întreagă: pentru înțelegerea, la vîrstă mică, a sensurilor reale ale semnelor artistice, în general, și ale celor plastice în special, profesorul a elaborat un ciclu de lecții-povești, versificate, avînd o strînsă coeziune și interacțiune în formarea unui limbaj absolut

necesar pentru crearea și înțelegerea imaginii artistice.

Atelierul copilului începe astfel în atelierul profesorului, care, el însuși, s-a prezentat publicului cu peste 30 de expoziții personale de pictură.

Prezența sa în competiții și manifestări internaționale este remarcată și răsplătită cu numeroase premii de prestigiu. Se remarcă, în primul rînd, orientarea generos umanitară a acestei activități de către profesor, care i-a ținut tot timpul pe copii departe de sloganele ideologice totalitare, aderînd de la început la fundamentele Chartei-ONU a „Declarației Drepturilor Omului” și a „Declarației Drepturilor Internaționale ale Copilului”.

Din păcate, spațiul tipografic nu ne permite să notăm decît cîteva din premiile obținute:

În 1976 - pentru activitatea de răspîndire a ideilor păcii în rîndurile copiilor lumii, cercului i-a fost acordată Cupa „Meritul artistic” a Fundației „Jon și Mar’a Constantinescu” din Olanda, iar profesorul organizează la Galeria „Laurina” expoziția „Declarația Drepturilor Internaționale ale Copilului”, cu participarea la vernisaj a tuturor atașărilor culturale ai ambasadelor acreditate la Haga.

— Medalia de aur a concursului Atatürk-Ankara, 1987.

— Talerul de argint, medalii de argint, medalii și diplome la concursurile Shankar-India: 1975, 1976, 1982, 1986.

— Premiile I cu medalie în Noua Zeelandă - 1975, Cehoslovacia - 1978, Moscova, Bulgaria, Mongolia - 1979.

— Diploma de onoare la Berlin - 1973, Paris - 1979.

— Marele Premiu și 7 premii I la concursul de afișe pentru pace de la Artek (URSS) - 1980.

— Cu prilejul Anului Internațional al Copilului - 1979, prof. Gh. Mocanu redactează și tipărește, în patru limbi, 5000 de exemplare din „Declarația Drepturilor Internaționale ale Copilului”, ilustrate de membrii cercului, lucrare interzisă în România la acea vreme și topită în noaptea dinaintea librăriei.

— În 1990, în cadrul „Zilei Mondiale a copiilor”, organizate de Fundația UNICEF la Sediul ONU - New-York, cea mai bună lucrare a celor 150 de țări participante este a elevului Boantă Valentin (9 ani) de la Onești, iar delegația României primește placheta de onoare pentru participare de excepție.

— În ediția din 1991 a concursului „Cercul „Ion Diaconescu” este din nou premiat, iar lucrarea Mihăelei Pandele de (12 ani) este desemnată a fi cea mai bună.

Lucrările cercului sînt expuse în peste 30 de țări ale lumii, în 6 Muze de artă a Copilului publicate și comentate în peste 40 de publicații, iar cele ale profesorului în peste 30 de publicații în viziunea analitică a 25 de critici de artă.

Cercul a primit vizita a peste 60 de cercetători ai institutelor pedagogice americane - în 1976, și a studenților din Cambridge și Oxford - în 1977, precum și a celor din Germania, Cehoslovacia, URSS și, de asemenea, a numeroase personalități de talie națională și internațională (ca, de exemplu, Kurt Waldheim, în 1979).

În România, dar și în unele cercuri pedagogice și artistice din lume, experimentul și inițiatorul ei sînt cunoscute sub denumirea de Fenomenul Onești.

Eugen BUDAU

Dăruire și performanță

Se știe, într-o operă literară de valoare, conținutul e complet asimilat de formă. Dualitatea conținut-formă are doar utilitate didactică. Dicotomia aparentă, este rezolvată de critica structuralistă în conceptul de „structură” care include atât conținutul cît și forma în măsura în care acestea sînt organizate în scopuri estetice. În această viziune trebuiesc judecate și comentate elementele componente ale structurii ce fac conținutul și forma operei literare: imaginea artistică, tema, motivul subiectul, ideea. Într-ele există „relații funcționale permanente” (Tudor Vianu), artistică fiind numai relația lor, unitatea lor.

Tema - (gr. *thema*, subiect), conceptul circular cu sensuri ambigui, iar în unele surse de informații este indentificat uneori cu motivul literar cu subiectul ori cu materia operei literare. Manualele școlare în uz¹ definesc tema drept „un aspect dintre cele mai generale ale realității surprins artistic în opera literară” Boris Tomașevski în *Teoria literaturii*² definește același termen: „unitatea sensurilor diverselor elemente ale operei” ce „se compune din mici elemente tematice distribuite într-o anumită corelație”. (...) Conceptul de temă este unul de însumare, de unificare a materialului lexical al lucrării. Poate să existe o temă generală a lucrării și în același timp fiecare parte componentă să aibă o temă a ei.”

Dicționarul de Terminologie literară³ consideră tema fie „subiectul general al unei lucrări, al unei opere”, fie schema „funcțională a unei acțiuni, sau a destinului unui personaj, care poate apărea, în diferite interpretări personale și în diferite combinații, în opera literară”.

Între temă și motiv disociază pe bună dreptate și Wolfgang Kayser în mult citata *Opera literară*.⁴ Dacă motivul este în opinia sa „schemă unei situații concrete; temă este abstractă și desemnează ca noțiune domeniul ideal în care poate fi înscrisă opera”. Tema unei opere, conchide Dim. Păcurariu⁵, se referă „la un domeniu foarte larg, general și abstract al realității materiale, cită vreme motivul reprezintă o parte a temei, concretizarea acesteia într-un tip, un aspect tipic”.

Identificarea și comentarea corectă implică deci identificarea domeniului ideal. Interpretarea nu trebuie să ignore specificul creației literare, analogiile depășind sfera contextului istoric. Tematologia cultivată de un George Călinescu, J.P. Weber, C. Poulet, J.P. Rochard, Gaston Bachelard etc. ne oferă descrieri tematice ale unor genuri epice polarizate în jurul unor elemente fundamentale (Vezi, de pildă, G. Bachelard, *Psihanaliza focului*, Căli-

nescu, *Universul poeziei, Estetica basmului, Opera lui Eminescu, Impresii asupra literaturii spaniole*).

Aceiași critică tematică creează clasificări didactice de tipul: opere erotice, istorice, filosofice, social-politice, rurale, urbane etc. generalizatoare și nesemnificative din punct de vedere estetic și axiologic. Istoria, satul, necesitatea jertfei, orașul, răul, dragostea, războiul, binele, raiul, iadul, natura, politica, fortuna labilis, socialul, destinul, condiția omului, ura, eroismul, predestinarea, patima, patriotismul, viciul, virtutea, moarea, jalea, dorul, instrăinarea, singurătatea, vanitas vanitatum, etc. sînt tot atâtea ce se nuanțează în funcție de epocă, de condițiile istorice, de doctrinele estetice dominante, de genurile și speciile li-

Dicționar de terminologie literară

TEMĂ, MOTIV, IDEE

terare, de personalitatea artistică a autorului. Nuanțarea și individualizarea temelor se realizează prin motive. Fiecare perioadă literară, temă și doctrină estetică are motive predefinite și specifice.

MOTIV - (lat. *motivus*, mobil, de la *move*, a mișca), termenul are sensuri relativ precise în artele plastice (subiectul unei figuri, a unui grup sau al unui peisaj), în artele decorative (ornament linear repetat) în muzică (mic element constructiv al unei lucrări muzicale, de natură melodică, armonică sau ritmică, care asigură pe planuri diferite, unitatea operei).

În limbajul literar accepțiile cuvîntului sînt diferite, controversate. Aceasta pentru că practic în procesul de transfigurare o temă poate deveni motiv și invers. Dar să dăm cuvîntul exagenațiilor. „Tema unei părți indivizibile se numește motiv. În fond fiecare propoziție își are motivul său” susține Boris Tomașevski în *Teoria literaturii*, p. 255, iar Tudor Vianu⁶ definește motivul ca fiind „partea cea mai generală a subiectului, adică cea care combină de reprezentări, idei, sentimente, tendințe, prin care opera cu un cuprins deosebit se unesc totuși, între ele, în interiorul unei categorii anumite”. Observăm că Vianu nu distinge între motiv și temă. Identificarea și confuzia conceptelor se manifestă însă pe scară largă. Dicționarul de terminologie literară coordonat de Emil Boldan înregistrează faptul că motivul, în general, este folosit⁷ pentru a desemna ideea fundamentală sau tema principală a unei opere literare; altele însă este folosit pentru a denumi unitățile imagistice sau de conținut, care intră în alcătuirea unei opere literare, dar care au implicații semnificative și culturale mai largi.⁸

Dacă Tzvetan Todorov⁹ vorbește numai de existența, temei la o operă literară: *temele eului, temele tuului...*, Wellek și Warren în *Teoria literaturii* vorbesc doar de motive: confuzii asupra identității (*Comedia erorilor* de Shakespeare), ingratitudea filială (*Regele Lear* de Shakespeare, *Moș Goriot* de Balzac), căutarea tatălui de către fiu (*Odiseea* de Homer, *Ulysses* de Joyce). Desigur exemplificarea folosirii confuze a termenilor ar putea continua. Ultimele ediții ale manualelor de liceu înlătură confuzia subliniind că *motivul este subordonat temei*. El trebuie considerat o modalitate prin care se realizează tema în operă și reprezintă „o situație cu caracter de genera-

litate, un personaj, un obiect sau un număr simbolic ori o maximă sau formulă care se repetă în momente variate ale aceleiași opere sau în creații diferite, îmbogățindu-se de fiecare dată cu noi sensuri”. Operele literare, cu deosebire cele epice și dramatice, au de regulă, mai multe motive care își schimbă coloratura sau devin lătmotive (motive centrale care se repetă în opera literară) în funcție de tema transfigurată, specie, gen. Importanța și ponderea artistică a motivului este conferită de priceperea scriitorului de a alege motive potrivite (rare, conotative, sugestive) cu estetica în care creează, talentul, tema, genul specia, experiența și intenționalitatea artistică. „Ce poate fi mai important decît motivul?”, se întreba pe bună dreptate autorul lui FAUST.

După funcționalitatea estetică și iradierea simbolică motivele pot fi clasificate în: centrale sau principale” (în sensul că întreaga operă e organizată pornind de la ele), secundare (potentează prin iradierea simbolică motivul principal), specifice (folosite cu precădere, uneori aproape exclusiv în anumite genuri, specii, epoci, curente literare), de situație (motivele sînt construite, în genere, pe mituri, eroi legendari, personaje istorice, literare), de erou (motive desprinse de contextul istoric, legendar, mitic care le-a dat naștere și de care cititorul este prevenit), motive-cadru sau motive-pretext, de pildă, hanul, călătoria, etc., sînt motive pretext pentru povestiri (vezi Anton Pann. O sezoțoare la țară, Sadoveanu, Hanu Ancuței. La Chaucer, *Poveștile din Canterbury*).

În unele creații de mică întindere (vezi Ion Pillat, *Poeme într-un vers*) motivul se identifică cu tema.

Metamorfoza motivelor în teme și a temelor în motive în funcție de împrejurările istorice, de curentele literare și de personalitatea scriitorilor fac ca aceste noțiuni de teorie literară fluide și capricioase să fie însă folosite de sensuri contradictorii.

O noțiune controversată și incorect indentificată este și cea de IDEE.

IDEEA (gr. *eidōs* sau idea derivate din *idein* „aspect exterior), „formă vizibilă”, lat. *idea*) unei opere include atitudinea autorului față de tema transfigurată și traduce semnificația operei. Se identifică în mod incorect deoarece se consideră în mod fals sinonimă cu noțiunea sau conceptul. Ideea artistică este un concept estetic care exprimă chintesența unei opere literare, reprezentînd o sinteză între senzorial, afectiv și intelectual.

A limita semnificația unei opere la o singură idee așa cum se mai obișnuiește, înseamnă a-i sărăci substanța umană. Semnificație înseamnă actualizarea sensurilor. În ideea de Dumnezeu din celebrații săi PSALMI Arghezi prefigurează sensuri diferite: religios (panteismul), gnoseologic (ideea de Dumnezeu - ideea de adevăr), etic (ideea de bine), estetic (Dumnezeu este identic cu ideea de perfecțiune).

Important este ca ideile să fie egale. Și mai important este jocul ideilor (egal jocul ieilor, cum spunea Camil Petrescu), dar foarte important rămîne actualizarea sensurilor.

prof. Petre ISACHI

REFERINTE:

- Manual de clasa a IX-a, Editura Didactică și Pedagogică, București 1990, p. 27.
- Boris TOMASEVSKI, *Teoria literaturii: Poetica*, traducere, prefață și comentarii de Leonida Teodorescu, București, 1973, p. 274-285.
- „ră - ” Dicționar de terminologie literară - Editura Științifică, București, 1970, p. 324.
- Wolfgang KAYSER, *Opera literară. O introducere în știința literaturii*, Editura Univers, București, 1979, p. 97.
- Dim. PĂCURARIU *Teme, motive, mituri și metamorfoza lor*. Editura Albatros, 1990, p. 11.
- Tudor VIANU *Studii de metodologie literară*, București, 1976, p. 52.
- Tzvetan TODOROV *Introducere în literatura fantastă*, București, 1973, p. 123.
- Gh. CIOMPEC *Motivul creației în literatura română*, București, 1979.
- Rene WELLEK Austin Warren - *Teoria literaturii*, Editura pentru Literatură Universală, București, 1967.

Pagină realizată de
Inspectoratul școlar județean

GH. VADANA — „FLORI”